

nus præfata phænomena experimentalia et psychologica, crisi rationis subjicit, tum maxime quatenus ope ratiocinii conclusiones et veritates ex primis principiis demonstrative deducit.

Quod attinet ad divisionem, veteres Ethicam partiri solebant in tres partes, «quarum prima, ait D. Thomas (1), considerat operationes unius hominis ordinatas ad finem, quæ vocatur *Monastica*. Secunda, considerat operationes multitudinis domesticæ, quæ vocatur *Æconomica*. Tertia autem considerat operationes multitudinis civilis, quæ vocatur *Politica*.»

Attamen, apud recentiores invaluit divisio Ethicæ in *universalem*, quæ de actibus moralibus hominis in genere disseret, et *particularem* seu *specialem*, in qua de hominum officiis moralibus, seu de virtutibus et vitiis disceptatur.

Hanc porro Ethicæ partitionem D. Thomas non modo prænovit, sed ad praxim revocavit in *Summa Theologica*, ut cuique observare licebit; imo vero ejusdem sufficientem rationem assignat verbis hisce: «Quia operationes et actus circa singularia sunt, ideo omnis operativa (practica) scientia in particulari consideratione perficitur (complementum et perfectionem accipit). Moralis igitur consideratio, quæ est humanorum actuum, primo quidem tradenda est in universali, secundo vero in particulari.»

Cui divisioni insistentes, nos Ethicam partimur in duas sectiones, in quarum prima, ea quæ ad moralitatem humanorum actuum in genere spectant, investigabimus; in altera, de præcipuis hominis officiis moralibus disseremus. Prior nuncupari quoque solet *Nomologia*; posterior autem, *Deontologia*.

(1) 1.º *Ethic.* lect. 1.º

SECTIO PRIMA.

Ethica generalis.

CAPUT PRIMUM.

DE ULTIMO FINE ACTUUM HUMANORUM.

Prænotanda:

1.º Finis definiri potest in genere: *Id cujus gratia agens operatur*. Unde respectu agentis intellectualis, qui rationem finis cognoscit, finis definiri potest: *Bonum in quod intendens agens, operatur, ut illud adipiscatur*. Finis enim eatenus allicit et movet ad operandum, quatenus sese offert agenti intellectuali sub ratione boni assequibilis. Atque hoc sensu dicitur, quod objectum voluntatis seu actionis humanæ, est bonum *verum* vel *apparens*; nihil enim ipsam illicit ad operandum, aut ab ea appetitur, nisi sub ratione boni.

2.º Hinc colligitur: 1.º bonum et finem, respectu voluntatis humanæ, esse unum et idem; cum solum bonum, quæ tale, eam allicit ad agendum, solumque inter se differre, quatenus *bonum* dicit rem ut convenientem appetitui agentis; *finis* vero explicite respicit media, quibus obtineri potest: 2.º finem ultimum, ac proinde adæquatum et perfectissimum actionum humanarum, debere esse illud bonum, quod hominis appetitum adæquare et satiare possit, hominem exinde beatum reddendo.

3.º Finis, qua talis, quamvis sit id quod primo movet agens ad agendum, propter quod dicitur *primum in intentione*, realis tamen adeptio illius supponit ac præexigit applicationem mediorum, propter quod dicitur *ultimum in executione*.

4.º Præcipuæ finis divisiones sunt:

a) *Finis ultimus*, qui propter se ipsum appetitur, cætera vero propter ipsum; *finis intermedius*, cujus bonitas appetitur, vel tanquam participatio, vel tanquam medium pro assecutione finis ultimi.

b) *Finis qui*, nempe, res quæ appetitur; *finis quo*, sive operatio, qua finis habetur et possidetur; *finis cui*, qui est persona, cui bonum intenditur aut quæritur. Primus dicitur etiam solet *objectivus*; secundus, *formalis*.

c) *Finis operis*, qui est id ad quod opus ex propria natura et conditione tendit, ut subventio miseriæ respectu eleemosynæ; *finis operantis*, qui est bonum, quod agens principaliter ex operatione intendit, ut si ex eleemosyna intendatur operans, gloriam apud homines sibi captare.

4.º *Finis ultimus* seu beatitudo perfecta hominis, spectari potest, vel in abstracto, et *formaliter*, ut ajebant Scholastici, pro ipsa ratione summi boni satiantis et quietantis appetitum; vel in concreto et *materialiter*, pro re illa, in qua adesse existimatur bonitas summa vel sufficiens ad quietandam et implendam hominis voluntatem.

5.º Certo constat, hominem dum deliberate agit, agere propter ultimum finem. Nam, vel finem, propter quem hic et nunc operatur, quærit propter seipsum tanquam plene satiativum appetitus, quo casu ipsi erit ultimus finis; vel ipsum quærit tanquam bonum imperfectum et parziale, quoniam casu, vel illud habet ut medium ad asequendum aliud bonum perfectum et summum in sua existimatione, ad quod proinde ejus operatio tendit tanquam ad finem ultimum, vel saltem illud habet ut participationem beatitudinis perfectæ, quam continuo appetit et quærit, licet pro tunc nesciat, vel non cogitet in qua re inveniatur, ac proinde operatur propter ultimum finem, formaliter vel in communi acceptum.

Difficultas ergo solum esse potest quoad determinationem illius rei vel boni, cujus possessio hominem felicem possit reddere, ad quod idcirco actiones humanæ tendere debeant tanquam ad verum ultimum finem hominis. Pro quo sit

THESIS.
SOLUS DEUS, utpote bonum summum et infinitum, constituit objectivam beatitudinem hominis.

Prob. 1.º Beatitudo objectiva hominis debet esse bonum quod ejus voluntatem plene satiari ac replere possit, ita ut nihil ultra appetere valeat; atqui solum bonum infinitum præstare id potest humanæ voluntati: ergo. Prob. min. Voluntas humana, utpote inclinatio consequens intellectum, gaudet et donatur eadem amplitudine et vi quoad bonum appetendum, ac intellectus quoad bonum cognoscendum; unde et appetitus *rationalis* appellatur, quia appetere potest omne bonum ad quod ratio pertingit: atqui hominis ratio pertingit ad rationem boni infiniti; cognoscit enim Deum summum bonum, et habet ideam infiniti, ut in Ontologia ostendimus, et experientia constat: ergo etiam hominis voluntas appetere potest bonum infinitum, ac proinde plene satiari aut quietari nequit nisi ex ejus possessione. Ergo solus Deus, qui est bonum infinitum, objectivam hominis beatitudinem constituere potest.

Prob. 2.º Experientia luculentissima et quotidiana, qua videmus humanam voluntatem nullis creatis aut finitis bonis expleri, sed ad supremum et altius bonum semper aspirare; immo quo abundantius finitis bonis affluit, ampliorem capacitatem in seipsa persentit, et desideria superioris universalis boni augescunt, et vividius pulsant. Ut jure merito dixerit D. Augustinus: *Fecisti nos Domine ad te, et inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te.*

Ex qua doctrina inferuntur subjecta,

Corollaria:

1.º Ergo felicitas objectiva hominis in nullo creato bono reponenda est; quodvis namque creatum bonum, quantumvis præcellens supponatur, finitum, ac exinde participare existit; quia omnis creatura, inquit D. Thomas (1), habet bonitatem participatam. Objectum autem voluntatis, quæst appetitus humanus, est universale bonum, sicut objectum intellectus est universale verum. Ex quo patet

(1) *Sum. theol.* 1.º 2.º, q. 2.º art. 8.º

quod nihil potest quietare voluntatem, nisi bonum universale.»

2.^m Ergo rectæ rationi adversantur:

a) *Epicurismus*, non solum apertus veterum, sed etiam larvatus recentiorum quorundam, qui hominis beatitudinem et ultimam perfectionem reponunt in plena et libera satisfactione passionum, prout contingit præsertim in *Sansimonismo*, *Fourierismo*, ac systemate Owen (1).

b) *Utilitarismus* a Bentham inductus, qui non alium finem hominum actionibus præstituit, nisi utilitatem; idque non solum quoad privatas actiones, sed etiam et maxime quoad negotia publica societatis. Systema hocce in praxi late patet, præsertim in politicis, ubi utilitas, vel *ratio Status*, ut ajunt, omnibus juribus ac honestati naturali, antefertur. Porro, si Deus est verus finis ultimus hominis, hujus actiones, quibus ad ipsum dirigitur, et ad ejusdem adsecutionem præparatur, non ex utilitate, sive privata, sive publica, sed ex honestate a lege æterna et naturali derivata habiles redduntur ad perducendum hominem ad beatitudinem seu perfectionem ultimam.

c) *Philantropismus*, apud quem hominis voluntas non alium sibi debet præstituere finem, nisi benefacere aliis hominibus. Etenim, nec omnes actiones humanæ seu deliberatæ, alios homines respiciunt, nec quoad eas qui proximum respiciunt, voluntas in eis quiescit aut satiatur: unde opus est quod vel explicite, vel implicite, easdem ad aliam finem referat.

3.^m Ergo Deus est principium fundamentale ordinis moralis quoad hominem, primaque regula et mensura actio-

(1) Audiatur Reybaud, qui postquam horum trium reformatorum systemata exposuit, ac ex parte commendavit, subdit: «Proclamer la légitimité absolue, illimitée des passions... c'est pourtant ce qu'ont fait nos trois réformateurs, ce qu'ils ont dit, ce qu'ils ont enseigné... Céder à la nature, s'abandonner aux appels des sens, jouir de tout sans mesure et sans réserve, voilà la vertu... La loi qui gouvernant l'île de Circé a trouvé des commentateurs et des apôtres. L'un d'eux l'élève à la hauteur d'un principe religieux, l'autre en fait un ressort social, le troisième un agent essentiel de nos destinées.» *Études sur les Réformateurs*, tom. 1.º, pag. 296.

num humanarum in eo ordine. Enimvero, si Deus est ultimus finis hominis, legitime infertur, eas actiones hominis esse *bonas*, quæ huic ultimo fini non adversantur, sed tendunt ex propria conditione ad conjungendum hominem cum Deo ultimo fine: eas vero esse *malas*, quæ prædicto fini opponuntur, aut ab eo avertunt. Profundissime igitur habet D. Thomas: «Rectitudo voluntatis est per debitum ordinem ad finem ultimum (1).»

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

Objic. 1.º Appetitus finitus satiari ac quiescere potest ex possessione boni finiti; sed humana voluntas est quid finitum, sicut et homo, cujus est potentia: ergo.

Resp. Dist. min. Est quid finitum quoad entitatem subjectivam, conc. quoad capacitatem objectivam, neg. Quamvis enim voluntas sit finita, si spectetur in propria entitate, seu præcise: quatenus est vis seu facultas quædam animæ inhærens, sicut finitum est ejus subjectum, si spectetur tamen ex parte objecti in quod ferri potest, amplitudine infinita donatur, quatenus bonum universale seu infinitum ipsi ab intellectu propositum appetere potest. Quam rem Scholastici pressius exprimebant, dicentes, voluntatem esse finitam *subjective*, et infinitam *objective*.

Inst. Inter rem infinitam, et finitam, nulla adest proportio; res enim infinita infinite distat a re finita: ergo voluntas, quæ est finita nequit attingere bonum infinitum.

Resp. Dist. ant. Nulla adest proportio quoad naturam et esse, conc. *objectiva* et *relationis*, neg. Sicut enim res creatæ, quamvis finitæ sint, nos ducunt ad cognoscendum Deum infinitum, quatenus est ipsarum principium, ita et voluntas in Deum ferri potest, quatenus objectum ejus existit.

Objic. 2.º Discrimen statuere oportet inter Deum infinitum, et creaturam; sed objectum voluntatis divinæ, Dei que beatitudo, est bonum infinitum: ergo hocce bonum infinitum nequit esse objectum et beatitudo voluntatis humanæ.

(1) Vid. *Estudios sobre la Filos. de Sto. Tom. lib. 6.º, cap. 2.º*

Resp. Dist. min. Est bonum infinitum, *infinito modo possessum*, conc. *fnito modo*, neg. Ex quo apparet discrimen inter beatitudinem Dei et hominis, qui bonum infinitum finito solum modo attingere et possidere potest.

Objic. 3.º Si beatitudo objectiva hominis esset Deus, ejus felicitas formalis esset possessio Dei per cognitionem et amorem naturalem: atqui id esse nequit; quandoquidem cognitio quæ de Deo lumine naturali haberi potest, hominem satiari nequit, cum alia perfectior sit ipsi possibilis: ergo.

Resp. In hypothesi beatitudinis pure naturalis, homo, vel non desideraret intueri Deum immediate, quia ignoraret possibilitatem hujus intuitionis, quæ ad ordinem supernaturalem spectat, vel inefficaci desiderio desideraret, quippe agnosceret ejusmodi intuitivam Dei notionem, nec naturæ deberi, nec viribus ejus respondere. Nobis probabilius est, hominem solum desiderare posse intuitionem divinæ essentiæ, ex hypothesi elevationis ejus ad ordinem supernaturalem, quam nunc obtinet; atque hoc sensu excipienda existimamus verba D. Thomæ, dum scribit (1): «Naturale est homini visis effectibus, et ex illis cognita causa, desiderare videre causam in seipsa; nec quiescit, donec ipsam ejus essentiam clare videat.»

ARTICULUS SECUNDUS.

Utrum beatitudo possit obtineri in hac vita.

Beatitudo formalis, quæ, ut supra diximus, est ipsa possessio Summi Boni, dupliciter spectari potest: 1.º *ut adæquata* seu perfecta *quoad statum*; quo sensu importat possessionem omnis boni, ita ut voluntas nihil ultra desideret, definiturque a Boetio: *status omnium bonorum aggregatione perfectus*: 2.º *inadæquate*, seu *quoad essentiam*; quo sensu importat actum illum quo Bonum Summum primario et principaliter possidetur. Quæstio præsens de prima procedit.

(1) *Sum. Theol. P. 1.º, q. 12.º, art. 1.º*

THESIS 1.^a

Perfecta hominis felicitas seu beatitudo obtinere nequit in vita præsentis.

Prob. 1.º ratione. Perfecta beatitudo debet hominis appetitum integre satiari et explere, ita ut nihil ultra desiderare possit, et omnem mali speciem excludere; atqui beatitudo quævis in vita præsentis supponatur appetitum hominis integre explere nequit, nec omnem mali rationem excludere: ergo. Prob. min. Periculam et timor amittendi bonum, et repugnant veræ beatitudini, atque quieti et delectationi appetitus, et præ se ferunt rationem mali; atqui quævis beatitudo in hac vita supponatur, necessario secum fert periculum et timorem amissionis; quandoquidem nullum bonum præsentis vitæ stabile, aut inamissibile esse potest, cum ipsa vita, quam præsupponit, et cui superstruitur, amitti queat et de facto amittatur: ergo.

Prob. 2.º Experientia, qua constat nullum unquam extitisse hominem qualibet honorum omnis generis copia affluentem, qui seipsum beatum existimarit, ita ut nihil ultra sibi appetendum remaneret: immo etiam dato quod nihil ultra appeteret, adhuc beatus non esset propter defectum securitatis in possessione illorum honorum, et timorem eadem cum vita amittendi.

THESIS 2.^a

Absurdum est hominis beatitudinem constituere in progressu continuo aut indefinito generis humani.

Prob. 1.º Constituere ultimam perfectionem et beatitudinem hominis in progressu indefinito generis humani, idem est ac constituere hominem nunquam pervenire posse ad possessionem ultimæ perfectionis seu beatitudinis, ac proinde quod hominis appetitus et conatus ad beatitudinem, sit frustraneus, irritus, et ad cruciandum hominem solum inserviens, quod certe absurdum est: ergo. Ant. constat, quia si beatitudo hominis quærenda est in progressu indefinito humanitatis, numquam ad eam plene habendam perveniet, quosque humanitas suam ultimam perfectionem acquisiverit;